

НАДА ВРХОВАЦ,

ЛИСТАЊЕ ГЛАСОНОШЕ

Преда мном је укоричен први ваљевски лист *Гласоноша*, који се налази у Историјском архиву града Ваљева под Инв. бр. 599, посебно чуван као изузетан уникат.

Лист је излазио у формату 27/19 см, штампан ћирилицом са поглављем:

Број 1.	Ваљево 17 фебруара 1885	Година 1.
Излази:	Г Л А С О Н О Ш А	Цена листу
уторником и		6 дин. год. 3 дин. на по год.
петком		месечно 50 пр. д.
		Огласима 5 пр. дин. од петитног
		реда

Прелиставам пожутеле стране листа. Многе су оштећене, неке лепљене. Први број је веома оштећен. У трећем броју откинут је угао прве и друге стране.

Број шест има два оштећења, на првој и задњој страни. Извесни огласи, нарочито читуље — подвучени су црвеном писаљком, вероватно од некога ко их је прикупљао.

Уз наслов 41. броја неко је мастиљавом писаљком написао: Миле Драшкович и В. Ђокић, ћирилицом.

Од 44. до 49. броја су знатна оштећења и многи делови често нечитки.

Број 50 је непотпун, недостаје му прва страна. Даље нема бројева: 51, 52, 53, 54 и 55. Уз 50. број стоји на комаде покидана задња страна, али се из ње не може утврдити коме броју припада.

Потом су несрећено укоричени бројеви: прво 56, потом 57 и најзад број 58.

Последњи комплетан број *Гласоноше* 58, мада испремештан при корицењу, изишао је 13. септембра 1885. године. Међутим, на крију укориченог целог листа, неповезано са претходним бројем, прилиплена је задња страна неког броја *Гласоноше*, највероватније последњег, у којој је порука **ЧИТАОЦИМА** о прекиду излажења листа.

Из овог кратког прегледа види се да *Гласоноша* није комплетан, да је на многим местима оштећен, нечитак, па би прилог наших читалаца, који можда имају очуване наведене непотпуне, изгубљене и оштећене бројеве, био од неоцењиве вредности, како за очување наших историјских униката, тако и за употпуњавање одговарајућих библиографских података.

Гласоноша се појавио 17. фебруара 1855. године, припреман дуже времена и са радозналостију и интересовањем очекиван.

Мада се на последњој страни листа као одговорни уредник водио Јов. Ј. Молнар, свима је било јасно да је лист покренуо, уређивао и великим делом састављао Љуба Ненадовић. (Бранковина, 1826 — Ваљево 1895) Он је после убиства кнеза Михајла (1868) пензионисан као начелник Министарства просвете, напустио Београд и наставио се у Ваљево у очевој кући, где је данас зграда Народне банке.

Повратком у Ваљево Љуба Ненадовић је доста времена проводио у Молнаровој књижари, у којој су се састајали и водили дискусије многи тадашњи јавни и културни радници. У Молнару је Љуба Ненадовић, који је већ имао доста новинарског искуства са својим листом *Шумадинка*, који је покренуо 1850. године у Београду, видео погодну личност за сарадњу, а некомпромитовану код власти, која би могла да преузме титулу главног уредника првог ваљевског листа. Љуба Ненадовић обележен као слободоуман и слободољубив дух, пун вере у људски прогрес и блиско ослобођење, имао је доста неприлика са својим листом *Шумадинка*, који је због ширења слободоумних идеја забрањиван неколико пута.

И тако је у договору са Молнаром, око 200 пријављених претплатника, Задругом штампарских радника у Ваљево и властима, Љуба Ненадовић и своје родном крају учинио историјску услугу. Набављена је мала, примитивна штампарија, сакупљен материјал, прилози од претплатника и лист дат у штампу.

Из *Изјаве уредништва* штампане у првом броју *Гласоноше* виде се циљеви и могућности сарадње, а у исто време и деликатна опрезност, која је била наметнута од стране власти у бурним ратним данима у којима се први ваљевски лист појавио:

У Ваљево, као трговачком месту и сада и од вајкада, одавна се осећа потреба листа у коме би се, поред извештаја о трговини и местних и страних новости, могли штампати и огласи сваке врсте, који се сад морају да пишу и по каванама да растурају. Но та се потреба без штампарије подмирити није могла. Сад, пак, штампарија, почињући свој рад, покрене и овај лист, коме ће бити циљ да подмирује потребу, коју напомену смо, чега ради и доби име „Гласоноша“.

Подмирујући ту потребу „Гласоноша“ ће увек доносити и све оно што овд. грађанство може занимати и што му од користи може бити.

„Гласоноша“ ће излизити два пута недељно: уторником и петком.

Цена је: 6 дин. год., 3 на по год., по дин. на месец.

ОВАЈ ПРВИ БРОЈ ПУШТАМО ДАНАС, А ИДУЋИ БРОЈ ИЗАЋИ ЋЕ У ПЕТАК ДОТЛЕ СЕ НАДАМО ДА ЋЕМО ДОБИТИ ПРЕТПЛАТУ ОД СВИЈУ КОЈИМА СМО ОВАЈ ПРВИ БРОЈ ПОСЛАЛИ.

Претплата се за Ваљево прима у овд. штампарији и књижари Тасе Стојановића, за Београд у штампарији „Задруге штамп. радника“; за Пожаревац у филијали „Задруге штамп. радника“. Претплата са стране може се штампарији у Ваљево слати и у поштанским маркама, у плаћеном писму.

Од одзиви грађана зависи опстанак „Гласоноше“, а од опстанка „Гласоноше“ зависи опстанак овд. штампарије.

Молимо поштоване грађане, да се што више претплате, и да нам своје различите огласе достављају, а тако исто молимо општинску и све друге власти, да нам шаљу своје објаве и наредбе, које ћемо по најнижој цени штампати.

ЛИЧНЕ И ПОЛИТИЧКЕ ЗАБЕВИЦЕ НЕЋЕМИ ПРИМАТИ

Надамо се да ће поштовано грађанство и штамарију и овај лист, као своје потребно предузеће, у закриље узети и потпомоћи.

Први број Гласоноше почиње нештитним песмом ПОЗДРАВ, која у многоме подсећа на песничка стварања Љубе Некадовића. Писана лаким, љупким језиком, цела је дата у изванредној песничкој слици у којој је спојена личност са животом који га окружује, у доживљају живота око њега.

Она је гласник, јер симболизује жеље слободарских Ваљевана, ући ће у њихове домове, унеће у њих слогу и љубав, толико потребну у то доба и увек.

Песник је стихове наменио првом броју новина 1885. године, али је њене књижевна вредност историјска, увек актуелна, за свако време, за све људе који воле и цене човека и слободу.

ПОЗДРАВ

Хајде, поћи, гласоношо,
И гласове добре носи,
Где год дођеш, свакој кући
Ти благослов божји проси!

Свуда радост нек се чује,
Где год твоја нога стицне;
Свуда носи слогу, љубав,
Да одатле срећа викне

И ако си тако мали,
Ти се немој смебивити
Ваљевци су добри људи,
Лепо ће те сви примити.

Цитирам целу песму, јер знам, мало има људи који су је чули, или целу прочитали, а она је наша и треба да уђе у све наше домове и сада, после осамдесет година. У многим земљама се културна традиција негује као највеће благо и ми бисмо могли да будемо заинтересованији за наше често неупоредиво боље културне вредности од многих других народа. А то ће се остварити ако омладина, на којој је будућност, прихвати своју културну прошлост, у њој нађе снагу и лепоту својих предака, примере и подстрек за напредно, лепо и корисно у новим условима.

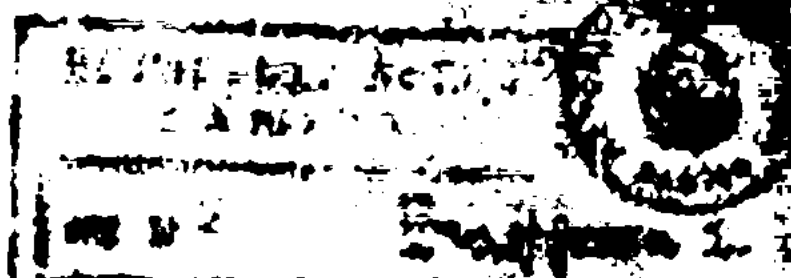
Од трећег до двадесет петог броја Гласоноше, у наставцима се појављује песма Теофило светогорски, потписана на неким местима иницијалима Љ. П. Н. (Љуба, Проте, Некадовић, прим. П. В.)

Псевдонимички начин стварања Лукијана Мушицког имао је делом утицаја и на песнички укус Љубе Некадовића, мада су његове песме више рамонтчарске, Брањковог стила, често пријатне за певање, попут многих бетимених тадашњих грађанских песама.

У броју 14 од 9. априла уз књижевни састав у прози и стиху Јован Дамаскин, Љуба Некадовић додаје:

1) Ова сама песма један је деп нећез, још нештитног мог спева „Теофила“ — одовно сам ја са славенског, у овом облику, превео, и сада овде при пут штампа се...

Љ. П. Н.

Број 1.

Валевски 17 Октобра 1935

ВАСИЛЕ
ГЛУХИНИЋ И ОСТАЛИ

ГЛАСОНОША

ГЛАСОНОША
Број 1. 17 Октобра 1935
Валевски 17 Октобра 1935

ПОЗДРАВИ

Кајла, виста, извештај,
И гласношћу имам,
Где год дубина, знајем, ту
Ту гласношћу свима криво!

Онда радост нос се чује,
Где год тајна свих се знаје,
Срце постоје мило, а јунак,
Да дечије срце знаје.

И где се тако знају,
Те се нису забављају,
Валевски су добри брду,
Зато ми те све припадају.

Упућујући Јунак, где највише свих радних
и трудних се трешка на Валевски свако
гласношћу и своје послове координишу. Рад
који се одвија од изјутра до вечера, поред
својих обавеза и послова, а на вистин
местима, а ради свих своју дубине руке посе
бно се налази свакога и свакога који се налази,
да ту свакога уредно се ради, а јавно свако
зна, те свако до свакога свакога у свако
месецима и свакога у свакога свакога. По
што, једна година, путујући тако свакога по
своју радњу у свакога свакога свакога свакога
путовања да у свакога свакога свакога, свако
у свакога свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога свакога

Свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога

Упућујући Јунак, где највише свих радних
и трудних се трешка на Валевски свако
гласношћу и своје послове координишу. Рад
који се одвија од изјутра до вечера, поред
својих обавеза и послова, а на вистин
местима, а ради свих своју дубине руке посе
бно се налази свакога и свакога који се налази,
да ту свакога уредно се ради, а јавно свако
зна, те свакога до свакога свакога у свако
месецима и свакога у свакога свакога. По
што, једна година, путујући тако свакога по
своју радњу у свакога свакога свакога свакога
путовања да у свакога свакога свакога, свако
у свакога свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога свакога
свакога свакога свакога свакога свакога

Упућујући Јунак, где највише свих радних
и трудних се трешка на Валевски свако
гласношћу и своје послове координишу. Рад
који се одвија од изјутра до вечера, поред
својих обавеза и послова, а на вистин
местима, а ради свих своју дубине руке посе
бно се налази свакога и свакога који се налази,
да ту свакога уредно се ради, а јавно свако
зна, те свакога до свакога свакога у свако
месецима и свакога у свакога свакога.

Упућујући Јунак, где највише свих радних
и трудних се трешка на Валевски свако
гласношћу и своје послове координишу. Рад
који се одвија од изјутра до вечера, поред
својих обавеза и послова, а на вистин
местима, а ради свих своју дубине руке посе
бно се налази свакога и свакога који се налази,
да ту свакога уредно се ради, а јавно свако
зна, те свакога до свакога свакога у свако
месецима и свакога у свакога свакога.
Упућујући Јунак, где највише свих радних
и трудних се трешка на Валевски свако
гласношћу и своје послове координишу. Рад
који се одвија од изјутра до вечера, поред
својих обавеза и послова, а на вистин
местима, а ради свих своју дубине руке посе
бно се налази свакога и свакога који се налази,
да ту свакога уредно се ради, а јавно свако
зна, те свакога до свакога свакога у свако
месецима и свакога у свакога свакога.

Упућујући Јунак, где највише свих радних
и трудних се трешка на Валевски свако
гласношћу и своје послове координишу. Рад
који се одвија од изјутра до вечера, поред
својих обавеза и послова, а на вистин
местима, а ради свих своју дубине руке посе
бно се налази свакога и свакога који се налази,
да ту свакога уредно се ради, а јавно свако
зна, те свакога до свакога свакога у свако
месецима и свакога у свакога свакога.

Насловна страна првог валевског листа „Гласноша“

Из ове фусноте сазнајемо да је Љуба Ненадовић песму *Теофило* превео са славенског и припремао у облику већег спева, а у *Гласноши* је штампао делове који су по његовом мишљењу најбоље одговарали укусу тадашњих читалаца листа.

Од броја 20 појављују се стихови, очигледно Љубе Ненадовића, често у рубрици *Покрај ватре*, за коју је утврђено да је састављао Љ. Ненадовић, а који често одражавају тугу наших народа који су били под турским ропством:

*Небо ћути, земља ћути,
Сав свет, рек'о б', мртав да је,
Само мутна Тара шушти
И одозго месец сјаје.
О месече звездо туге,
Као вечност древан ти си,
Ал' ко патњу тужне раје
Још видео нигде ниси*

Искре песниковог бола избиле су у стиховима, то је бол народа, чежња за слободом. Компаративним сликама, песник истиче тежак проблем, ропство раје, коју месец са висине види и зато је *ЗВЕЗДА ТУГЕ*. Даље песник није смео, морао је да застане, да уместо тужних људи, убацује небо, месец, мутну Тару, јер браћа би могла својима у ропству, али власти су друкчије мислиле...

У 26. броју *Гласноше* изишла је у уводнику непотписана песма *ЕТНА* у тринаест строфа са по четири стиха, у дванаестерцу. Могло би се тврдити, да је аутор и ове песме Љуба Ненадовић, с обзиром на садржај, тематику и стил стварања. И у њој се осећа призивак псевдокласичне лире, прожете нежним описима својственим Љуби Ненадовићу.

У броју 41 изишла је у рубрици *ЗАБАВА* кратка, непотписана песмица, у десетерцу. Песму је саставио анонимни песник, Ваљевац, по угледу на десетерачке народне песме, сједињујући у њој обичаје наших народа и братство које живи у њима.

У допису *Из школе* у првом броју *Гласноше* као и у каснијим бројевима видимо да су покретачи игранке у корист сиромашних ученика били тадашњи учитељи. Данас, после осамдесет година, такве акције покреће омладина, јер се осећа способном да преузме један део школских и друштвених обавеза на себе.

У 4. броју од 1. марта изишао је оглас:

Нов ред пловидбе:

Од Забрешја за Београд: средом и недељом у 10 сати пре подне.

Од Забрешја за Шабац: уторником и суботом у 9 и по сати пре подне.

Од Забрешја за Земун: уторником, четвртком и суботом у по дне.

Од Забрешја за Сисак: понедељком, средом и петком у 8 и по сати из јутра.

Ваљево је тада било без железнице и путовање наших предака, нарочито трговца, било је веома компликовано.

У броју 5 од 5. марта 1885. године у рубрици *Домаће новости*, уредништво се обраћа народу:

— Штампарија овдашња покренула је лист Гласоношу, да би отворила себи сталнога посла и да би били ни услуга оној вароши за њене листне потребе. Благодарни топло одзиву овдашњег грађанства, где се уписало преко двеста претплатника, можемо јавити да је одржавање и овога листа и штампарије, у овој вароши осигурано. Желећи да овај лист са својим садржајем, има и своје књижевне вредности, уредништво моли, како овдашње г. г. професоре, учитеље и све оне што могу писати тако и оне са стране, да нам о различитим предметима своје чланке достављају. Лист је мали, зато можемо примити само кратке дописе, или највише оне, што се могу у три броја свршити.

Наилазећи и у каснијим бројевима Гласоноше на сличне позиве уредништва, чак и директно упућивање на заинтересоване теме, долазимо до закључка да одзив и сарадња нису били задовољавајући и да се посао око сређивања и комплетирања листа сводио на Љуби Ненадовићу и његовим најближим сарадницима.

У истом броју изишао је допис о оснивању удружења Ваљевске трговачке омладине:

... У недељу, 8. о. м. држат је збор поради Удружења ваљевски трговачке омладине... На збору су били преко тридесет и сви су једногласно примили и усвојили предлог председника збора да се оснује удружење „Ваљевске трговачке омладине“ и изабрали су привремену управу: за председника Милића Марковића, звозић. помоћника; за подпредседника Петра Бана апот. помоћн; за одборнике: Ненада Николића, трг., Милоша Милићевића трг., Ђорђа Тадића, трг. пом.,...

У броју 6 од 15. марта изишао је допис у рубрици Домаће новости:

Статистика ђака. У ваљевским основним школама има 481 ђак, од којих долази на мушку школу 318 ђака, а на женску 163. У мушкој школи ради 6 учитеља, а у женској 3 учитељице. По разредима и одељењима долази на IV р. 70, на III. р. 76 на II. р. I одељ. 52, на II. р. II одељ. 30, на I р. I одељ. 53, на I. р. II одељење шк. 37 ученика. На III. и IV. раз. женске школе 63; II р. 45, I р. 55 ученица.

Интересантна је паралела са бројним стањем ученика у ваљевским основним школама у школској 1966/67. години. Само збирна цифра дечака и девојница износи 6201.

Гласоноша је у 9. броју од 19. марта забележио у рубрици Различитости о листовима у Хрватској за 1884. годину:

На Хрватском језику прошле године изишло је: политичких листова 11; књижевно-забавних 7; црквених 3; за права и науке 2; шаљивих 3; службених, званичних 5; стручних 8; и још где којих местних листова, тако да их је свега било 51.

У броју 10 од 22. марта изишао је допис Књижевност:

— Од нове године почео је свакога четвртка излазити у Новом Саду на два табака лист „за забаву, поуку и уметност“ под именом „Стражилово“. Уређује га г. Јован Грчић а цена му је годишња за Србију 14 динара.

— У овом месецу почео је излазити у Београду сваке недеље на два табака књижевни лист „Час“. Уређује га г. Мита Ценић. Цена му годишња 15 динара.

— „Народна библиотека“ коју од више година издаје књижара браће Јовановића у Панчеву, дошла је до своје стотините свеске. Ко ових сто свезики себи набави, може уверен бити да ће имати тако лепу библиотеку, у којој ће наћи целокупна дела готово свију наших особито старијих списатеља, а при том у преводу, и поједина дела многих славенских књижевника.

У броју 14 од 9. априла у рубрици *Покрај ватре*, забележио је Љуба Пенатовић:
Е чуја Људи! — рече један стари београдски пензионер — умр'о неки Ђура Јакшић, па новинари начинили ларму као да је умр'о какав државни совјетник.

У броју 17 од 19. априла у рубрици *Домаће новости* забележено је:

— У нашој вароши ради се на оснивању „Друштва за статистику“, које би се, поред осталог, старало да на основу метеролошко-статистичких података, дозна, зашто у нашој, иначе здравој, вароши толико јектике има. Надамо се, да ће се сви компетентни одазвати овом подухвату.

— Предлог општинског суда, односно отварања целе гимназије у овд. вароши, једногласно је примљен и усвојен стим, да се умоли влади да о томе поднесе скупштини предлог...

У 18. броју од 23. априла у рубрици *Домаће новости* изишао је допис:

Штампарско књижевски филијал „Задруге штампарских радника“ у Ужлицу, покрене од првог маја ов. год. Лист за местну потребу, под именом „Златибор“. Одговорни ће уредник бити деловођа филијале г. Пера Стојановић. „Златибор“ ће излазити средом и суботом и кошта ће 6 динара годишње.

У броју 20 од 30. априла у рубрици *Домаће новости*, забележено је:

— Прошле недеље давао је представу г. Јосиф Виночки гимнастичар из Прага са друштвом од десет особа. Многобројна публика, што је била, потпуно задовољила се, како са кинеским мађарским и арапским играњем тако и са свима шалјивим комадима. Осим разних гимнастичких представа играју и на жици од телеграфа. Представе се држе у кафани код „Руског цара“ у 8 сах. увече. Прво место је 80 а друго 50 пара дина. — Данас у уторак, нова је представа.

У броју 23 од 10. маја у рубрици *Различистости* пише:

У Хрватској има путујућих вештих учитеља који иду из места у место и прости народ уче и својим рукама показују како треба радити земљу и све што се привреде тиче. Они имају сто форинета плате месечно.

У истом броју у рубрици *Домаће новости*, забележен је долазак руског књижевника из Јарослова Петра Алексијевића Лаврова у Ваљево: ... који се од дужег времена у Београду бави са изучавањем српске књижевности, путујући по овим крајевима, свратио се на један дан и у Ваљево. Он ће продужити свој пут преко Загреба на Цетиње, где ће се два месеца задржати, јер намерава писати највише о песнику владици Његошу.

У броју 24 од 17. маја у рубрици *Домаће новости* пише:

(Ухваћен хајдук) Станислав Милановић, чувени хајдук и разбојник, који је грозна дела почињо по околини крагујевачког и рудничког окр. ухваћен је овде у Ваљеву на први дан. Духова. Одавде је под јаком жандармском и коњичком стражом спроведен јуче у Г. Милановац. Он је убио и Марка Илића дугмеџију из Београда...

— (Велосипедисте). Други дан Духова, приспели су амо из Београда, на велосипедима, г. Милорад М. Терзибашић председник велосипедског Друштва и г. Тихи инжењер. ... Ови гости својим путовањем задивили су свакога куда су прошли, тако, да су постали предметом разговора и овде у вароши и по селима... После подне у 4 сахата кренули су се наши гости натраг за Београд... а света беше толико да је улица била загушена. Њихов долазак остаће нам дуго лепа успомена.

У броју 25 од 21. маја у рубрици *Стране вести* стоји:

— У Бугарској, по наредби кнежевој, израђује се пројект, по коме ће се основати у Софији свеучилиште, које ће носити име: универзитет светога Методија.

Број 28 од 31. маја у рубрици *Стране света* забележио је:

У Далмацији за царевинско веће, изабрани су шест посланика, а сви су од народне партије. Међу њима је и гроф Ђорђе Војиновић из Новог. (То је једини потомак сестре Душинове; он, у свом грбу има натпис: „Тешко свуда своме без својсга“).

У истом броју у рубрици *Домаће вести* стоји:

За овогодишњег надзорника основних школа у ваљевском округу одређен је г. Борислав Б. Тодоровић, проф. природних наука у учитељској школи. Преглед школа започео је 18. ов. мес. Како што чујемо, у Ваљево ће почети 26. јуна.

Гласоноша је у 29. броју забележио и долазак бискупа Штросмајера у Београд.

Чланак *О Босни*, преведен са немачког језика у броју 31. од 11 јуна изишао је са уводним коментаром преводиоца:

Писац, као Немац није нигде додирнуо болећу страну онога народа. Не знајући српског језика више је писао о пределима кроз које је прошао, него о народу и његовом осећању. Гледао је са немачким очима напредак немачке културе, а није хтео видети тугу у срцу онога народа, што им се тиме домаћа народност крњи и тлачи и што тај напредак немачког напретка ништа друго није него напредак и велика опасност домаћег народног живота.

Може се претпоставити да је и ово допис Љубе Ненадовића, јер је изишао у преводу с немачког, а и мотив који се третира близак је гледањима Љубе Ненадовића на несрећне дане робовања нашег народа под Аустро-Угарском.

У истом броју у рубрици *Стране вести* пише:

— Народни лист у Задру, говорећи о садањим изборима вели: Славени у Аустрији толико су се оснажили и подигли главу да се немају више бојати да ће изда бити, као што им се претило, пригњечени уз дувар. Бољи будућност јавља се свима; а лепа Далмација, где је народна партија свуда одржала победу, отргнута је за навек из руку Талијана.

У броју 33 од 18. јуна у рубрици *Домаће новости* забележено је оснивање пољопривредне подружине за Ваљево. Уз допис је и позив грађанима, да се поред уписаних 100 чланова и даље уписују у чланство јер наша занемарена и примитивна пољска привреда, треба једном већ да пође рационалнијим (напреднијим) путем.

У броју 35 од 25. јуна у рубрици *Стране вести* забележено је да се Срби у Унгарији веселе јер очекују да ће се на Црквеном сабору у Карловцима решити њихова политичка права, ако се на њему скупе прави народни посланици. Са таквим сабором показале Срби да је српска народност у Унгарији не само још жива него и јака, показале да су Срби свестан народ о којима Угарска влада мора да води рачуна и да поштује њихова права, којима су они до данас, кроз све опасности верни остали и са успехом бранили. . . Сваки, који у својим грудима осећа топло патриотско срце неуморно ради да поврате и осигурају праву самоуправу своје цркве и школе. . .

У истом броју у рубрици *Домаће новости* забележен је распоред јунских испита у ваљевским мушким и женским продужним школама. Испити су трајали од 26. јуна до 1. јула.

У истом броју у рубрици *Стране вести* забележен је збор одржан у Сомбору, коме су присуствовали поред представника власти Мађара и Срби из Бачке, Баната, Срема и Хрватске.

На свршетку . . . из хиљиде грла заорило се: „живио српски народ!“ Два српска песника Суботић и Змај, који су на тај збор дошли, били су, тако рећи, на рукама ношени; сваком приликом били су слављени и поздрављани са искреним одушевљењем.

Све пијаце биле су пуне света ... Радуловић, сељак из Дивоша викнуо је: народ жели из свега срца да митрополита Анђелића нестане. Кад су за тим неки викнули: народ жели да види свога песника; онда су са усклицима на рукама подигли Змија Јована, а он је рекао: „ако бих могао што год говорити ја бих продужио оно што је Радуловић почео...“

По детаљима догађаја извесно је да је допис саставио присутан представник Гласоноше, јер је овај збор већ од раније заинтересовао све наше народе како оне у слободи, тако и оне под анексијом.

Из податка у рубрици *Домаће новости* у 36. броју Гласоноше видимо да је у то време радила и једна приватна школа у Ваљевоу „— Другог јула држаће се испит у приватној школи г-ђице Пер. Вићентијевићеве“.

У 37. броју од 2. јула забележено је:

— Загребачки општина одобрила је 12 хиљада да се на гробљу подигне један споменик, капела, где ће да се свечано пренесу и саране кости свију хрватских списатеља. То ће бити 6 окт., кога дана славиће Хрвати 50 година од препорођаја своје књижевности.

— Ове године било је у Кијеву 10 Срба и 6 Српкиња, што се о руском трошку васпитавају и уче. Они су из Србије, Херцеговине, Грне Горе, Далмације и Босне.

У броју 41 од 16. јула под називом *Нове књиге* забележено је поред осталог:

— „XI свеска књига Љубомира II Ненадовића“ издање и почетња штампарије задруге штампар. радника Страна 136. Цена 1 дин. садржи три подужа спева: Теофило, Бегунци и Кузман.

— Од 3. Септ. почиње у Београду на немичком језику недељно излазити „Балкански Гласник“. Цена на четврт године 3 дин.

Листајући Гласоношу осећамо приближавање новог рата. Стране и домаће вести већ најављују нови сукоб. У броју 57. од 10. септембра објављена је мобилизација:

Указом Његовог Величанства од 9. т. м. решено је: Да се народна скупштина ванредно састане у Нишу 19 т. м.

да се мобилизује активна војска и II позив и да се стави војска у ванредно стање.

И у задњем броју Гласоноше допис Читаоцима из кога видимо принудни крај излажења листа због новонастале ситуације:

Почем готово сви наше претплатници полазе у логор, то Гласоноша престаје даље излазити. Праштајући се са читаоцима, благодаримо на досадашњем њиховом учешћу...

Уредништво

Док су дописи у Гласоноши из 1885. г. из области просвете, културе, политичких збивања и научних проналазака имали шири спектар, често југословенски, чешће светски, дотле су друштвени догађаји из судства, здравља и тржишта били углавном ограничени на Ваљево и ваљевски крај.

Важно место у садржају Гласоноше у погледу његове културне и друштвено-историјске вредности представљају огласи.

Листајући овај део дописа већ у првом броју Гласоноше забележено је:

Из суда

У суботу 23. тек. мес. биће суђење Михаила Ђоковића, Ужичанина, због крађе. Судиће порота. Бринџац г. Јован Б. Божовић адвокат.

Трговина

Ваљевска пијаца од 1. до 15. фебруари

Пшеница 18.60 дин., кукуруз 16 дин. јечам 12 дин. овис 8 дин., пасуљ 16.50 дин. — све од сто кила. — Вино црно 80 дин., вино бело 96 дин., комовица 110 дин., љутка ракија 90 дин., шљивовица 60 дин., — све од хектолитра. Сир 90 дин. Кајмак 120 дин., Лој нетопљ. 80 дин. лој топљен 110 дин., мед 90 дин. — све од 100 кила. Коже воловске 30 дин., коже кравље 18 дин., коже овчије 2 дин., коже козије 2 дин., коже јагњеће 1.20 дин., коже јареће 1.40 дин., коже свињске 3 дин., коже мсичије 3 дин. — све од комада.

Других производа није било.

У првом броју изишла су и два огласа, један о издавању стана, други о давању приватних часова.

У првом броју у рубрици *Домаће новости* забележено је и стање здравља у Ваљеву:

„Нових случајева заразних болести није“.

У сваком следећем броју *Гласоноше* објављено је стање здравља у граду, по лекарском извештају.

У бр. 6 од 8. марта у рубрици *Домаће новости* забележено је:

— Месечно извешће о стању здравља људи овд. општ. за месец фебруар о. г. Највише је било запаљење органа за дисање, и у почетку поста јаких катара органи за варење. Смртних случајева било је 18, и то: морбиле (код деце 3; дифтерија 1; туберколоза (јетки) 4; запаљење плућа 1; емфизем 1; случајна механичка асфикција 1; запаљење црева и желуца (код деце до 3 године) 3; излив крви у мозак (капља) 1; Дечији грчеви 1; старачка болест 1. Најчешћи узрок смрти према броју умрлих била је јеткика. Од инфекциозних болести било је: морбиле 15; дифтерије 3; од којих је умрло од морбиле 3; од дифтерије 1. Наступне грознице било је 6 случајева. Каламље-

Мој Дућан дуванцикицу спротиу „Касине дијем под кирију; може се одмах видети

Писац, као Немац није нигде додирнуо болешу страну онога народа. Не знајући српског језика више је писао о предметима кроз које је прошао, него о народу и

1,3

Клаудија
апотекар

Јављам поштован. грађанству, да сам моју манифактурску и галентериску радњу снабдео са добрим еспапом у свима артиклима, те сам слободан изјавити, да ћу стајати на услузи поштованим муштеријама, са солидном послугом и са најумернијом ценом.

Ваљево марта 1885. г.

С поштовањем
Хајим С. Нахмијас

У броју 8 од 12. марта забележено је:

Из суда

— 19. марта Аврама Даничића из Славковића, због противстајања власти.

У 10. броју у рубрици *Из суда* забележена је увреда власти ... 28 марта Николе Сивића, из Латковића, због увреде власти.

Из прегледа стања здравља за март месец 1885. видимо да су најчешћа обољења морбиле и дифтерија. (У бр. 11 од 29. марта).

Занимљив је оглас у броју 11 од 29. марта:

Рајку Борђевићу
овд. касапину.

Рајко! Ти си више пута овде у вароши пред људима говорио, да ја теби имам дужан сто двадесет дуката, на што и доказ имам да си ово говорио.

Зато те Рајко овим путем позивам, да од првога огласа овог па за петнајест дана код надлежног суда трижниш и докажеш да ти ја горњу суму од 20 дуката цес. дугујем; у противном случају ја ће те за клевету власти тужити.

22 марта 1885 год.
у Ваљеву 1,3

Драгутин Ђурић
зем. из Котешице

Оглас — читуља, уоквирен црним рамом, појављивао се скоро у свим бројевима Гласоноше. У броју 15 од 12. априла изишао је оглас:

У суботу 18 ов. м у 4 сата по подне даваћемо у овд. цркви четрдесето дневни парастос нашем милом и никад непржљеном сину

КОСТИ — КОКАНУ

Молимо све сроднике, пријатеље и познанике наше да у означено време буду присутни овом нашем тужном спомену.

Ожалошћени родитељи:
Миленко М. и Рокса Драшковић.

У броју 21 од 3. маја изишао је оглас — читуља:

Нашој покојној кћери

КАТАРИНИ

У суботу 4 овог месеца у 4 сата после подне даваћемо полугодишњи парастос у цркви ваљевској. Молимо све наше пријатеље да у тој свечаности покојне наше кћери Катарине присуствују.

Ваљево, 1 маја 1885.

Ожалошћени родитељи:
Спасаје и Зорка Вујић

У броју 22 од 7. маја забележено је:

Случајеви приљепчиве болести морбиле почели су се опет умножавати; 4 т. м. зитекло се 6, приновило се 4, заостало 10; а 5 т. м. разболело се још петоро деце; умрло једно, остало болесним 14.

ТРИ ОВИНА

Ваљевска пијаца. . . Пшеница је продавана по 18 дин., зоб по 11 дин., Кукуруз по 16 дин., Шљиве по 20 динара од сто кила

После огласа о давању приватних часова који је изишао у првом броју Гласоноше и поновио се и у другом броју:

Молим да се чита! из немачког и француског језика и своју осталих предмета од првог разреда основне школе до седмог разреда гимназије закључно, дајем по врло умереној цени како онима што иду у школу, тако и онима, који хоће приватно да полагају испите из поменутих разреда.

*Витомир Младеновић
испитни професор и бив. супленат*

(Витомир Младеновић, професор Гимназије у Ваљеву, прим. Н.В.)

Даље све до 24. броја Гласоноше није било огласа о давању часова, тада се појавио анонимни оглас:

Једна женска особа жели да даје часове, из немачког језика, како у говору тако и у читању и писању у кући њихових родитеља. Ближа извешћа даје оvd. штампарија.

У броју 23 од 10. маја изишао је оглас:

Кукуруза старог извесну количину имам на продају. Ко је вољан узети, нека се мени ради погодбе јави.

2,3

Јелена С. Ненадовић

Из овог и више других Јелениних огласа сазнајемо крепкост и борбу за живот ове енергичне жене, снахе чика Љубе Ненадовића, која је после погубљења свога мужа Светозара, брата Љубе Ненадовића (погубљен после атентата на кнеза Михајла 1868. године у Београду) дошла са децом у Ваљево и уз помоћ чика Љубе Ненадовића борила се за опстанак снагом домаћина.

Из огласа:

Молимо сву г. г. претплатнике у Ваљеву који лист „Право“ примају, да понове претплату: а тако исто и г. г. претплатнике Часа да плате претплату што пре, како им се лист не би обуставио, штампаног курзивом, сазнајемо да су наши грађани 1885. г. били претплатници и назначених стручних листова.

У Гласоноши је стално излазило извештај о продаји на ваљевској пијаци и роби које се продавала. Допис из 31. броја од 11. јуна забележио је:

Пијаца ваљевска за прошли мес. мај. Производа премерено на општинским кантарима и то:

<i>Сувих шљива</i>	<i>92.400</i>	<i>килогр</i>	<i>14—16</i>	<i>од 100 к.</i>
<i>Пшенице</i>	<i>63.300</i>	<i>„</i>	<i>14—15</i>	<i>„ 100 к</i>
<i>Пшеч. брашна</i>	<i>14.700</i>	<i>„</i>	<i>13—14</i>	<i>„ 100 к</i>
<i>Кукуруза</i>	<i>15.600</i>	<i>„</i>	<i>13—14</i>	<i>„ 100 к</i>
<i>Зоби</i>	<i>12.000</i>	<i>„</i>	<i>9—10</i>	<i>„ 100 к</i>
<i>Пасуља</i>	<i>6.500</i>	<i>„</i>	<i>14—15</i>	<i>„ 100 к</i>
<i>Крпе</i>	<i>1.400</i>	<i>„</i>	<i>10—12</i>	<i>„ 100 к</i>

Катрана	2.100	„	16	„	100 к
Коре	290	„	5—6		
Ракије шљив.	7.400	литара	16—18	„	100 л.
Ракије комов.	2.300	„	50—60	„	100 л.
Вино	2.300	„	20—24	„	100 л.

Карактеристична је потрошња ракије за један месец, нарочито шљивовице. Листајући *Гласоношу* констатујемо да се изводи из суда гасе, нема их од броја 12 од 2. априла до краја листа.

У броју 35 од 25. јуна изишао је позив претплатницима *Новог београдског Дневника*:

Концем овог месеца истиче претплата већини на овај лист који су се у овдј штампарији претплатили. Молимо сву ону господу, која хоће и даље да држи тај лист нека до конца ов. мес. полаже претплату овд. штампарији ... из кога видимо да се овај београдски лист свакако штампао у ваљевској штампарији.

У 37. броју од 2. јула опет се појавио оглас Витомира Младеновића о давању приватних испита за све време ферија. Овај оглас је потом поновљен у току месеца јула.

Бројеви 44, 45, и 46 су оштећени, укоричени само са првом и другом страном, те у њима недостаје поред осталог и огласа.

Оштећење задњих бројева *Гласоноше* је знатно, па је ваљда зато последњи допис о трговини у Ваљеву тек у 41. броју од 16. јула.

Пијаца ваљевска од 7 до 16. јула

Пшеница	20 000	килог.	15—16	од	100 к.
Пшен. брашна	5 000	„	—17	„	100 к.
Лечма	3 800	„	8—9	„	100 к.
Кукуруза	2 400	„	12—13	„	100 к.
Крпе	3 300	„	14—15	„	100 к.
Ракија шљив.	1 600	литара	15—17	„	100 л.
Вина	2 000	„	28—30	„	100 л.
Зоби	700	килог.	8—9	„	100 к.

Листање *Гласоноше* омамљује својим садржајем, разноврсношћу, историјском вредношћу скоро свега записаног. Док преврћем странице листа једну за другом, замислићам тек начету заинтересованост читалаца о многим догађајима из 1885. године, о којима су сазнали из *Гласоноше* или обновили и проширили своја знања о том времену. Многи детаљи, који делују понекад мање значајно, имају своју историјску вредност, посебно лично задовољење, јер су значајни за многе читаоце. Тешко је из посебно вредних дописа извући бар одломке највреднијег у њима, нарочито због релативног у том одбиру...

Дописи, коментари, чланци у *Гласоноши* одишу реалним сликањем догађаја у границама дозвољеног за то време и те прилике.

Затварам *Гласоношу*, његове се стране преда мном губе, он опет одлази на чување уз посебно поштовање у Историјски архив нашег града, а чини ми се, нисам довољно из њега обелоданила, остаће још многих извода који би били веома занимљиви данашњим грађанима Ваљева.